
РЕЦЕНЗИИ

ЗА ВЪЗМОЖНАТА АДВОКАТСКА ПОМОЩ В ДОСЪДЕБНОТО ПРОИЗВОДСТВО

*Васил Т. Василев**

Помагалото „В помощ на задържания от полицията и на обвиняемия в досъдебното производство“ на адвокат Златка Стефанова, изготвено в изпълнение на проект „Подобряване на достъпа до правна помощ в досъдебната фаза на наказателните производства в България“, осъществен от Институт „Отворено общество“ – София, и Националното бюро за правна помощ с финансовата подкрепа на Европейския съюз по програма Правосъдие 2014–2020 г., може да остане незабелязано.

В последните десетилетия по редица програми за подобряване на правната грамотност на управлявани и управляващи се появили всевъзможни творения с единствен практически смисъл да приключат мероприятиято и да открият възможност за обезпечаване на останалото финансиране.

Ако любознателният се поведе по тази инерция, може да пропусне това издание, което крие безспорна практическа полза. Полза не само за задържания от полицията или обвиняемия в досъдебното производство, но и за адвоката защитник, и за водещия разследването, които професионално имат ангажимент към законността и са добросъвестни да го съблюдают. Позитивите идват от краткото и ясно систематизиране на нормативната уредба, но още повече от подбора на подходяща практика на ЕСПЧ, и най-вече от многобройните практически съвети, изпитани в реални условия на адво-

* Адвокат от София.

катската дейност по защита на задържани и обвиняеми и доказали своята необходимост и законосъобразност.

Гаранция за правната издържаност на помагалото е редакторската работа върху изданието на адвокат Даниела Доковска.

Помагалото е структурирано според хода на дейността по установяване на извършителя на престъпление, предявяването на обвинение и осъществяване на действия по разследването в досъдебното производство. В него са разгледани особености на правната помощ при задържане по чл. 72, ал. 1 ЗМВР, задължителната защита и задълженията на защитника, участието на защитника при привличане на обвиняемия, при разпит на обвиняемия и в други действия по разследването, особеностите на защитата на обвиняем, задържан под стража, участието на защитника при предявяване на разследването, участието на защитника при изготвяне и одобряване на споразумение, защитата срещу бавно производство, особеностите на защитата на непълнолетни обвиняеми, на чужденци, които не говорят български език, на обвиняеми с физически или психически недостатъци, които им пречат да се защитават сами, дейността на резервния защитник в наказателното производство, действията на защитника след прекратяване на наказателното производство от прокурора. Подготвени са и две приложения – за основните права при задържане и разпит от разследващи органи и за елементи от законовия статут на адвоката.

Разработката на адвокат Златка Стефанова е критична към нормативната уредба и отново обосновано поставя въпроса за необходимостта от законодателно разрешаване на проблеми, които отдавна са ясни за практиката и упорито се пренебрегват от българския законодател.

Първият е проблемът с обжалването на полицейското задържане до 24 часа по Закона за Министерството на вътрешните работи (ЗМВР).

Правната възможност за обжалване на заповедта за задържане до 24 часа е уредена в закона – чл. 72, ал. 4 ЗМВР изисква съдът да се произнесе по жалбата незабавно. Подобна процедура за незабавно произнасяне обаче не съществува. Обжалването на полицейското задържане поема по пътеката на обжалване на индивидуални административни актове, а произнасянето по законосъобразността на за-

държането се получава след година-две. Назад във времето се стигна и до унижителни за правосъдието ситуации. Например нашумялото дело „Че Гевара“ – за издигане пред очите на тогавашния президент на антинатовски лозунг, приключи като наказателно дело от общ характер на три инстанции с влязла в сила оправдателна присъда и едва след това административният съд постанови незаконност на 24-часовото задържане от органите на МВР. А смисълът на обжалването е свързан с осигуряване на възможност за задържания в рамките на тези 24 часа да има надлежно съдебно произнасяне, в какъвто смисъл е и Решението на ЕСПЧ по делото *Петков и Профиров срещу България*. Но законодателят от десетилетия не изглежда нито запознат, нито разтревожен.

Вторият проблем е свързан с обжалването на задържането до 72 часа след предявяване на обвинение.

Исканията на задържаните лица да бъдат освободени незабавно в рамките на задържането им до 72 часа се основават на чл. 5, т. 4 от ЕКПЧ. Практиката на съдилищата е противоречива – едни се произнасят, други отказват, тъй като НПК не съдържа процедура за разглеждане на подобно искане. При безусловното задължение на държавата да осигури вътрешноправно средство за защита на основата на чл. 5, т. 4 от ЕКПЧ двете десетилетия бездействие на законодателя са ярък реверанс към безконтролността на прокуратурата, и то за сметка на правата на гражданите.

Третият проблем опира до кръга от въпроси, по които органите на МВР дължат информиране на задържаното лице.

След полицейско задържане (преди петнадесетина години) на случайно преминаващ в района на произшествие гражданин, за което не беше съобщено на близките му, СДВР беше осъдена да плати по реда на отговорността на държавата обезщетение, включително и на съпругата на задържания. Веднага след този случай, без да има регламент, органите на МВР при задържане започнаха да предоставят за попълване декларация, свързана с уведомяване на близки на задържания, на адвокат, на здравни органи.

В сега действащата Инструкция № 8121з-78 от 24 януари 2015 г. за реда на осъществяване на задържане, оборудването на помещенията за настаняване на задържани лица и реда в тях в Министерството на вътрешните работи е регламентирана и прило-

жена като образец декларация, в която задържаният вписва саморъчно дали желае да ползва определени права, които има. Неслучайно са пропуснати две от правата на задържания – правото да запази мълчание и правото да се консултира с адвокат, преди да прецени дали да дава обяснения. За тези права на задържания няма регламентация нито в ЗМВР, нито в цитираната инструкция, въпреки Директива 2012/13/ЕС от 22.05.2012 г. относно правото на информация в наказателното производство.

При преиздаване на помагалото си заслужава допълване на разработката с изясняване на правата на задържаното лице и възможностите за адвокатска помощ при действие на органите на МВР и прокуратурата, които са израз на нечовешко и унижително отнасяне по смисъла на чл. 3 от ЕКПЧ и нарушават презумпцията за невинност. Става дума за въведените през 2010 г. при министъра на вътрешните работи Цветан Цветанов и главния прокурор проф. Борис Велчев и продължаващи и до днес изстъпления със заснемане на задържани лица и разпространяване чрез медиите на видеоматериали и снимки от действията по задържане. Най-малкият проблем е, че по случаите с Алексей Петров, Николай Цонев, Петър Сантиров, Борислав Гуцанов и редица други държавата беше закономерно осъдена и бяха платени стотици хиляди левове обезщетение от бюджета. Неприемливото при тези практики, осъществявани в момента от представители на Специализираната прокуратура, е нарушаването на забраната за нечовешко и унижително отнасяне по чл. 3 от ЕКПЧ и бруталното нарушаване на презумпцията за невинност, гарантирана от ЕКПЧ, Конституцията и НПК. В адвокатската практика има реализирани разгърнати модели на реакция, които са довели до осъждане на държавата и заслужават споделяне с ангажираните по защита на правата на задържаните.

Трябва да се отбележи, че помагалото „В помощ на задържания от полицията и на обвиняемия в досъдебното производство“ отдава дължимото на своя предшественик – брошурата на адвокат Димитър Здравчев „Какво трябва да знаете за правата на обвиняемия и заподозрения на следствието и доказателственото значение на техните обяснения“, издадена през 1994 г. Приемането на нов НПК през 2005 г. и приетите до 20 ноември 2018 г. „едва“ 44 изменения и допълнения на „реда, по който се извършва наказателното

производство“, ясно очертават изключителната ползност за практиката на помагалото „В помощ на задържания от полицията и на обвиняемия в досъдебното производство“.

Активността на законодателя в областта на наказателното и наказателнопроцесуалното право, която ярко илюстрира една нелицеприятна народна мъдрост, със сигурност ще наложи в скоро време подготовката на актуална версия на обсъжданото издание. Дано не се налага и промяна на насочеността му – за възстановяване на унищожени права на задържания и обвиняемия в досъдебното производство, израз на цивилизационното израстване на човечеството.